

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUURHISTORISCHE VEREENIGING

Onder redactie van M. A. Lieftinck, met medewerking van Dr C. G. G. J. van Steenis voor het botanisch gedeelte. Alle stukken het tijdschrift betreffende te richten tot M. A. Lieftinck, Zoölogisch Museum, Buitenzorg.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Slooten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-voorzitter (H.B.S.-straat 17, Soerabaja), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Secretaresse-Penningmeesteres (van Heutszboulevard 12, Batavia - C.), M. A. Lieftinck, Secretaris-redacteur van het tijdschrift.

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuurhistorische Vereeniging f 7.—

DE VOGELS VAN HET TENGGERGEBERGTE

Het is alweer een heelen tijd geleden, dat „De Tropische Natuur” een bijdrage gewijd aan het Tenggergebergte bevatte (LEEFMANS: D. T. N. III, 1914 p. 45, 76, 81). Dr LEEFMANS besteedde destijds bijzondere aandacht aan de flora en de insectenfauna. Zijn mededeelingen omtrent vogels waren echter nogal vaag. Vandaar dat wij, naar aanleiding van een zoölogische excursie naar den Tengger — waarbij wij ons juist speciaal bezig hielden met de vogels en zoogdieren —, het de moeite waard achtten om nu eens iets naders van deze groepen te vermelden.

In begin Juli 1939 begonnen wij dan, vergezeld door een paar mantri's van het Zoölogisch Museum te Buitenzorg, een veertiendaagsche excursie. De bedoeling van ons verblijf was een indruk van de fauna van dit nog betrekkelijk weinig onderzochte gebied op te doen en enkele verzamelingen voor het Museum bijeen te brengen. Voor dit laatste hadden wij van den opperhoutvester van Pasoeroean zeer welwillend toestemming gekregen, doch met het uitdrukkelijk verzoek ons bij het verzamelen tot het uiterst noodzakelijke te beperken, gezien de armoede der Tenggerfauna. Nu is er hier inderdaad sprake van armoede, echter uitsluitend armoede aan soorten. Die weinige soorten zijn daarentegen zeer rijk aan individuen, iets wat geen verbazing hoeft te wekken wanneer wij de betrekkelijke eenvormigheid van dit terrein in aanmerking nemen. Immers, in een dergelijke streek die maar weinig verscheidenheid van levensmogelijkheden biedt, kunnen zich slechts enkele soorten handhaven, maar deze vinden hier dan ook hun optimale bestaansvoorwaarden en kunnen zich rijkelijk ontplooien. Omgekeerd behoeft er voor de Tenggerfauna geen ongerustheid te bestaan, mits het terrein maar zijn eigen karakter behoudt.

Als basis hadden wij de Smeroehoeve gekozen, op 2100 m gelegen aan het meertje Ranoe Pani, tusschen de Zandzee en de Semeroe. Een apart woord van dank aan den eigenaar, de heer S. W. G. GISIUS, die ons gastvrijheid verleende en ons op allerlei wijze behulpzaam was, mag hier zeker niet ontbreken.

Onze excursie werd niet bepaald begunstigd door mooi weer. Het was mist, afgewisseld door regen, met stortbuien als variatie. Gelukkig waren er enkele mooie dagen, zoodat we wel de gelegenheid hadden om de beroemde Zandzee in haar volle glorie te zien. Een tocht naar den Semeroetop vond echter een ontijdig einde in de

hut aan het meer Ranoe Koembolo, waar we in het holst van den nacht onszelf en onze eigendommen vonden ronddobberen op het steeds stijgende water dat de hut was binnengedrongen. Het behoeft geen commentaar dat dit natte weer van invloed was op onze vangsten. Dit gold wel het meest voor de insecten, maar ook voor de kleine zoogdieren. Muizen en ratten houden nu eenmaal niet van een nat pak. Ze blijven thuis als het regent en laten den verzamelaar zitten met de leege vallen. Met de vogelvangst was het nog het best gesteld, zoodat wij op dit gebied de meest bevredigende resultaten konden boeken.

Het is een bekend feit dat de fauna, evenmin als de flora, in een bepaald gebied gelijkmatig verdeeld is. Elk landschap valt, faunistisch gezien, uiteen in een grooter of kleiner aantal „biotopen”. Onder biotoop verstaan we nl. een woongebied met homogene uiterlijke levensvoorwaarden, en onder deze levensvoorwaarden speelt de plantengroei vanzelfsprekend de voornaamste rol. Hierbij treedt dus ten duidelijkste de wisselwerking tusschen flora en fauna aan den dag. Elke natuurlijke plantengemeenschap gaat gepaard met een bijpassende en kenmerkende gemeenschap van dieren, welke zichzelf in evenwicht houdt. Deze gemeenschap, die een biotoop bevolkt, noemen we biocoenose. Een grof voorbeeld hiervan vinden wij in de tegenstelling oerbosch — steppe, waarbij het zonder meer duidelijk zal zijn, dat deze een geheel verschillende dierenwereld zullen herbergen.

Omgekeerd hebben wij nu getracht om aan de hand van onze ornithologische waarnemingen voor het Tenggergebergte een aantal dergelijke biotopen op te stellen. In hoeverre deze indeeling bevestigd wordt door de verspreiding van andere diergroepen is nog een open vraag, daar onze collecties hiervan te klein waren, zooals reeds hierboven vermeld werd. Bovendien hebben wij ons beperkt tot het meest door ons onderzochte gebied, nl. tusschen 1800 en 2500 m; en tenslotte dient hier nog opgemerkt te worden dat de grenzen van onze biotopen nogal onscherp zijn, wat bij zoo bewegelijke dieren als vogels geen verwondering behoeft te wekken. Het overzicht dat wij hier laten volgen heeft dan ook geen andere pretentie dan een grove schets van de oecologische omstandigheden ter plaatse.

I. Grasvlakten met lage struiken van Javaansch Edelweiss. — De meest karakteristieke vogel is zeker wel het gewone tijgervinkje (*Lonchura p. punctulata*) dat in zwermen rondtrekt welke men steeds opnieuw ziet neerstrijken. De edelweissstruiken vormen een geliefde uitkijkpost voor het aardige zwart-witte tapuitje *Saxicola caprata pyrrhonota* en de klauwier *Lanius schach bentet*, alle drie vogels die ook in het laagland zeer gewoon zijn. Dr LEEFMANS schrijft in zijn artikel dat hem dit terrein zoo sterk aan de Hollandsche duinen herinnerde en inderdaad wekte het ook bij ons dadelijk dienzelfden indruk. Daarbij komt nog, dat voor een ornitholoog de aanwezigheid van bovengenoemde tapuit hier niet weinig toe bijdraagt, om van de talrijke piepers nog niet te spreken, die den heelen dag het hoogste woord voeren. We hebben hier te maken met de gewone Javaansche pieper (*Anthus novaeseelandiae malayensis*), die juist een voorliefde heeft voor de kalere gedeelten. Ook de tortelduif (*Streptopelia chinensis tigrina*) troffen wij in dit terrein vaak aan.

De vogelfauna van de Zandzee leverde ongeveer hetzelfde beeld, alleen de tortelduif zijn we daar niet tegengekomen.

II. Terreinen begroeid met struikgewas en lage boomen. — Karakteristiek hiervoor is de bruine *Pycnonotus b. bimaculatus*, of koetlang mas, met zijn typische oranjegele oogvlek en witte buik. Het is een zeer luidruchtige vogel die over een verbazingwekkend register van geluiden beschikt zoodat hij je telkens voor den mal weet te houden. Lawaaiend en zingend zwaaien ze heen en weer op een zwiepend takje, peuzelend aan frambozen of wat er verder van hun gading is. Ook in de bergen van West-Java is dit een bekende verschijning, een plaatsvervanger voor de bekende koetlang uit het laagland (*Pycnonotus aurigaster*). Dit familielid was de eerste die ons bij de afdaling naar Tosari den overgang naar warmere regionen aankondigde.

Een tweede typische bewoner van dit biotoop is de kruiplijster (*Pomatorhinus montanus ottolanderi*), een ondersoort die slechts weinig van de West-Javaansche afwijkt. Ook de tuin van de Smeroehoeve beviel hem heel goed. 's Morgens zaten ze op nog geen meter afstand van ons slaapkamerraam te pruttelen over de eeuwige regen.

Lonchura punctulata en *Lanius schach bentet* kan men eveneens regelmatig in dit terrein aantreffen. Een enkele maal ontmoetten we hier tenslotte nog een *Loranthus*-vogeltje, *Dicaeum sanguinolentum ablutum*.

III. Boschjes van tjemara gemengd met loofboomen (*Homalanthus populnea*). —

Karaktervogels waren brilvogels (*Zosterops montana neglecta*), vink (*Serinus estherae orientalis*), grijze bergrupsvogel (*Coracina l. larvata*), grijze drongo (*Dicrurus l. leucophaeus*) en een honingzuiger (*Aethopyga eximia*). Dit laatste vogeltje, het eenige lid van zijn familie dat wij in het Tenggergebergte aantroffen, is uiterst algemeen en blijktbaar een van de weinige vogels die zich ook in de nieuwe, door het Boschwezen tot stand gebrachte boschaanplantingen, thuisvoelt. Het was opvallend dat deze tot nu toe weinig vogelrijk zijn. *Aethopyga eximia* heeft verder een speciale voorliefde voor de aanplantingen van *Sestrum* op afstortingen, waarbij ze ijverig de bloesems bezoeken. Ook de talloze verwilderde *Fuchsia*'s behooren tot hun gelierkoosde pleisterplaatsen. Het zou heel interessant zijn na te gaan of ze de bloemen van deze uit Amerika geïmporteerde plant inderdaad als voedselbron gebruiken. Helaas kon ik daaromtrent geen zekerheid verkrijgen.

Om nu op de andere soorten terug te komen, speciaal in de *Homalanthus* zagen we geregeld het brilvogeltje *Zosterops montana neglecta*, een soort die op West-Java ontbreekt, al herinnert hij op het eerste gezicht aan de West-Javaansche *Zosterops palpebrosa buxtoni*. De laatste wordt echter in Oost-Java reeds vervangen

Fig. 1. Grasvlakte met Javaansch Edelweiss (biotoop I). Op den achtergrond gemengd bosch van tjemara en *Homalanthus* (biotoop III).

door een ander ras, nl. *Zosterops palpebrosa gallio*. Hoewel men uit het artikel van Dr LEEFMANS zou kunnen afleiden dat hij *Zosterops palpebrosa gallio* naast *Zosterops montana neglecta* op den Tengger had waargenomen, hebben wij deze eerste niet kunnen ontdekken, ondanks het feit dat wij hieraan speciale aandacht wijdden.

Het hoogtepunt van onze excursie was het aantreffen van *Serinus estherae* in dit biotoop. Ik ben er nog altijd niet zeker van of dit vinkje van Oost-Java reeds bekend was. In de literatuur vond ik het tot nu toe nergens opgegeven. Enkele door ons verzamelde exemplaren werden nader onderzocht door Mr F. N. CHASEN te Singapore en deze stelde vast dat het hier een nieuw ras van deze soort betrof, door hem onlangs *S. e. orientalis* gedoopt.¹⁾

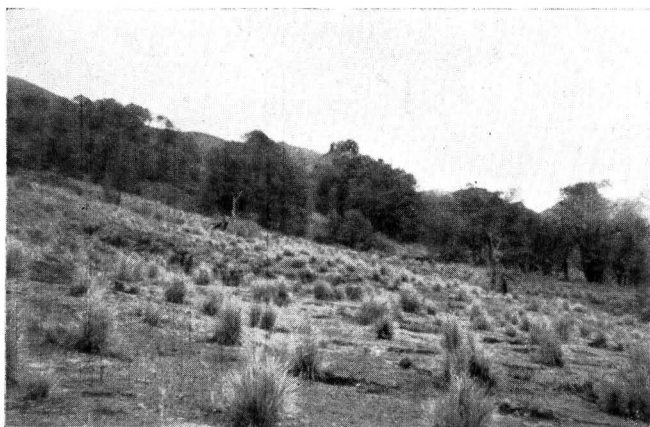

Fig. 2. De vegetatie van de Zandzee. Op den achtergrond de grens van het tjemara-bosch tegen den steilen rand.

in de omgeving van Telaga Warna aan de Poentjakpas²⁾ en wij trokken er direct op uit om te zien of de vink nu ook zou komen. Dat klopte precies. Wat niet klopte was, dat een exemplaar, dat wij voor het Zoölogisch Museum bemachtigden, zijn maag vol had met allerlei zaden, doch Dr C. G. G. J. VAN STEENIS, die den inhoud onderzocht, kon hierin geen *Strobilanthes*-zaad aantoonen.

Dit deed echter niets af aan onze overtuiging: geen bloeiende *Strobilanthes*, geen vinken, daar het saamgaan van die twee een buitengewoon opvallend verschijnsel was. Immers, zoodra de *Strobilanthes* is uitgebloeid is ook de vink weer spoorloos verdwenen. Dat de vink zich overigens wel degelijk met *Strobilanthes*-zaad voedt, heeft BARTELS Sr indertijd vastgesteld. Wie schetst dan ook onze verbazing, toen we op de eerste de beste excursie in de omgeving van de Smeroe-hoeve het typische vinkengeluidje hoorden dat wij ons bij Telaga Warna hadden ingeprent. En dat, terwijl wij ons den vorigen dag juist op de hoogte hadden gesteld dat er in dit gedeelte van den Tengger in het geheel geen *Strobilanthes* voorkwam. Onze eerste gedachte was: „Dat kan niet”, maar ’t was hem wel degelijk en zelfs een groote troep, die ijverig in hooge oude tjemara’s rondscharrelde. Later bleek ons dat *Serinus estherae* op den Tengger heelemaal niet zeldzaam is.

Nu is er over de soort *Serinus estherae* een heeleboel te doen geweest. M. BARTELS Sr was de eerste, die in 1902 dit dier signaleerde en het materiaal verzamelde waaraan FINSCH de soort beschreef. BARTELS vestigde er toen de aandacht op dat er vermoedelijk een verband bestond tusschen het voorkomen van deze vink en de bloei van *Strobilanthes cernua* BL. Aan dit zelfde onderwerp wijdde C. A. BACKER (De Trop. Natuur VII, 1918, p. 21) een artikel, getiteld: „Medewerking verzocht”. Nu bloeide in eind Mei 1939 *Strobilanthes*

¹⁾ Treubia, 17, 1940, p. 263-264.

²⁾ Zie ook: VAN STEENIS: D. T. N. 29, 1940, p. 88.

In troepen van 20 tot 40 stuks trokken ze van boom tot boom. Al spoedig vielen er een paar als slachtoffers voor de wetenschap. We waren natuurlijk zeer benieuwd, wat hier wel het voedsel van de vink zou vormen. Dus werden de magen geconserveerd en ook nu was Dr VAN STEENIS weer zoo vriendelijk den inhoud te onderzoeken. Het bleek dat deze geheel uit zaad, d.w.z. kiemen van de bergtjemara (*Casuarina Junghuhniana* MIQ.) bestond.

Dr VAN STEENIS schreef mij: „Er is geen twijfel aan. In iederemaag zitten zeker wel ruim 50 kiemen, zoo niet meer. Soms zijn de cotylen gescheiden, soms niet. De vruchtwand (+ zaadhuid) van het dopvruchtje is doorgaans verdwenen. Een dood enkele

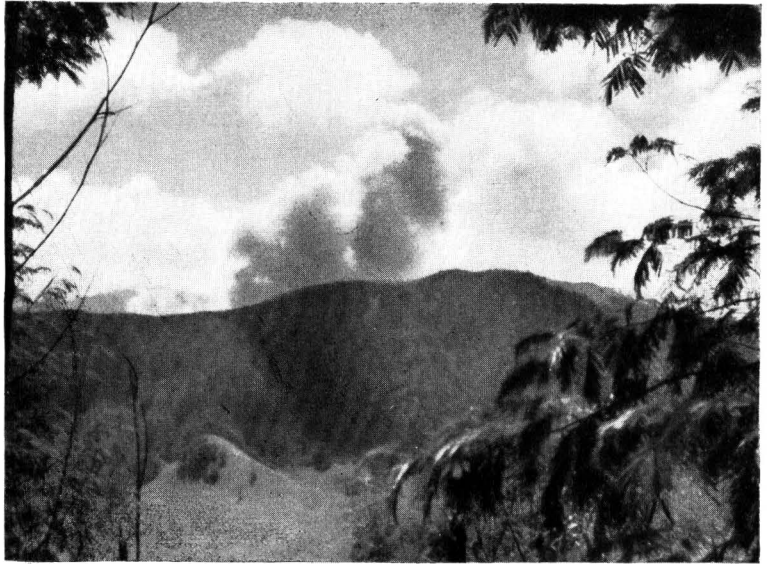

Fig. 3. De G. Widodaren met daar achter de eruptiewolk van den Bromo.

Fig. 4. Een overzicht van de voornaamste biotopen: Op den voorgrond I, rechts II, daarachter III en geheel op den achtergrond IV.

maal vond ik een klein stukje van een vliesje of een stuk van een loos zaadje. Waar deze zaadhuid, met een tamelijk lange vleugel eraan, gebleven mag zijn is me niet duidelijk. Waarschijnlijk zal de vink met z'n korte stevige bek de vruchtjes zorgvuldig pellen, even nauwkeurig als b.v. kanarievogels dat doen. Hieruit blijkt dus wel, dat onze vink niet zoo uitsluitend aan *Strobilanthes* gebonden is, als tot nu werd verondersteld.

Nu blijft het nog een vraag of de vinken hun tjemara's in den steek laten als de *Strobilanthes* bloeit (verderop bij Ngadisari komt nl. hier en daar wel *Strobilanthes* voor), of wel, dat dit nieuw ontdekte Oost-Javaansche ras geheel aan de tjemara's is aangepast. Het gaat misschien te ver

om te veronderstellen, dat het verschil in voedselplant de oorzaak is van het onderscheid tusschen het Oost- en het West-Javaansche ras. Men zou echter geneigd zijn hierbij stil te staan, als we bedenken, dat dit onderscheid juist tot uiting komt in den krachtiger snavelbouw van de „Oost-Javaan”.

Na deze uitweiding moeten we nog even terugkomen op enkele andere vogels van dit biotoop. Van *Coracina l. larvata* konden we eenmaal vaststellen dat de familieband vrij sterk moet zijn, toen we een paartje aantroffen, vergezeld van een bijna volwassen jong: toen het wijfje werd geschoten snelden onmiddellijk zoowel mannetje als jong onder luid gekrijsch te hulp. Deze eigenaardigheid heb ik

trouwens bij de grijze rupsvogel vaker waargenomen.

In hetzelfde terrein troffen wij verder herhaaldelijk aan: kaneelduiven (*Macropygia r. ruficeps*), boschkippen (*Gallus gallus bankiva*), het Loranthusvogeltje *Dicaeum sanguinolentum*, en eenmaal zagen we in hooge alleenstaande tjemara een kleine sperwer (*Accipiter virgatus*). Als voor dit terrein typische zoogdieren moeten nog *Sciurus nigrovittatus*, *Tupaja javanica*, *Rattus concolor equile* en *Crocidura orientalis* worden genoemd.

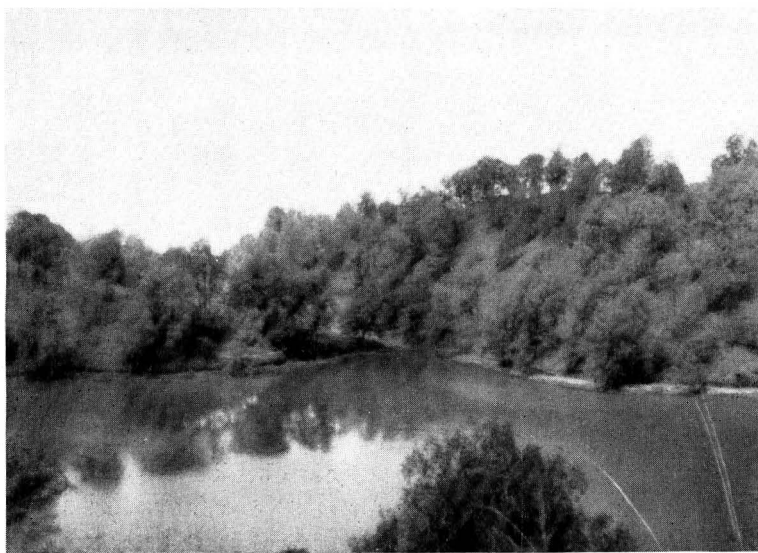

Fig. 5. Ranoe Pani.

IV. Het gesloten tjemarabosch en de boschranden. — Van het gesloten tjemarabosch is *Turdus javanicus whiteheadi* eigenlijk de eenige karaktervogel. Het is een van de vele rassen van de bekende bruine merel uit de bergen. De boschranden zijn bijna als afzonderlijk biotoop te beschouwen, hoewel uit den aard der zaak de grenzen hier wel bijzonder vaag zijn. Behalve een aantal onder biotoop II genoemde vogels troffen wij hier ook *Saxicola caprata pyrrhonota* weer aan. Een speciale voorliefde voor de boomvarens vertoonde *Pericrocotus m. miniatus*, een prachtig rood rupsvogeltje waarvan, in tegenstelling met andere soorten van dit geslacht, ook de wijfjes deze kleur bezitten. In het dichte gras was *Cettia montana* zeer algemeen, doch door zijn volkomen verborgen leefwijze nauwelijks in het zicht te krijgen. Iets wat op den duur irriterend gaat werken wanneer den heelen dag zijn zagnede liedje weerklinkt. Waarschijnlijk bedoelt Dr LEEFMANS dit vogeltje waar hij het heeft over de tjoetjoebrïoe (l.c. p. 85). De dichte vegetatie langs de ravijnranden werd voorts bewoond door de groote brilvogel *Apoia javanica elongata* en eenmaal ontmoetten wij in een dergelijk terrein de zeldzame *Bradypterus montis*, een verwant van *Cettia*, die er dezelfde obscure gewoonten op na houdt. Dichte boschjes van loofhout op vochtige plaatsen herbergen vooral *Aethopyga eximia* en

het mooie, kleine zwart-witte vliegenvangertje *Muscicapula melanoleuca hasselti*. De boschranden zijn ook een geliefkoosd verblijf van de blauwe boomklever *Sitta a. azurea*, terwijl tevens *Pomatorhinus montanus ottolanderi* en de witte djalak *Gracupica melanoptera tricolor* er vaak in kleine troepjes worden aangetroffen. Tenslotte zagen wij er vele malen salanganen rondcirkelen.

Wat de zoogdieren aangaat, eenmaal smaakten we het genoeg kennist te maken met *Petaurista petaurista (nigricaudatus?)*. Prachtig zeilde die groote, roode vliegende eekhoorn over ons heen, zweefde een ravijntje in en verdween met een flauwe bocht achter de boomtoppen. Een gezicht dat een tweede vermoeiende tocht langs de door bandjirs versperde paden waard zou zijn. Voor dit biotoop moet tenslotte nog genoemd worden *Rattus bukit besuki*, tenminste ons eenige exemplaar werd hier gevangen.

V. Het gesloten loofbosch. — Gesloten loofbosch van eiken, Laurineen etc. vonden wij vooral in het Z.O.-deel van het wildhoutbosch complex Djambangan beneden $\pm$ 1900 m. Tot onze verbazing bleek dit bosch vrij vogelarm te zijn. Vooral *Muscicapula melanoleuca*, *Sitta azurea* en *Pteruthius flaviscapis* troffen wij er aan, en een enkele maal kruiplijsters en grijze rupsvogels.

Fig. 6. Het moeras Rawah Dringgoe met gesloten tjemara-bosch op den achtergrond.

VI. Het moeras Rawah Dringgoe en de meertjes. —

Zonder twijfel zijn dit uit een oogpunt van natuurschoon wel de meest verrassende en meest romantische plekken van het heele Tenggergebergte, waarbij Ranoe Koembolo de kroon spant. Zoowel de open watervlakken van de drie meertjes als het reeds dichtgegroeide Rawah Dringgoe — waarvan de opvallende moerasvegetatie zich als een grillig tapijt uitspreidt tusschen de omringende hellingen — vormen een scherpe tegenstelling met het overige landschap. Men zou dan ook niet anders verwachten of dit biotoop zou een zeer aparte fauna herbergen. Gaat dit voor de waterbewoners en de meeste lagere dieren ook waarschijnlijk wel op, de vogelfauna bleek al zeer weinig specifiek. In groote trekken komt deze overeen met die van biotoop I, terwijl ook de boschrandbewoners vertegenwoordigd zijn. Zoo zagen wij geregeld *Gracupica melanoptera tricolor* en troffen wij *Cettia montana* aan in zoo groote menigte dat hun zang tot een snerpend concert aanzwol. Boven de open plekken cirkelden talrijke salanganen die vrij geregeld gezelschap kregen van een witkop schreeuwarend (ten onrechte vaak „kiekendief” genoemd): *Haliastur indus intermedius*. Typische watervogels waren slecht vertegenwoordigd. Wij kunnen hier alleen maar noemen de eenden van Ranoe Pani (*Anas superciliosa percna*) en een paar waterhoentjes op Ranoe Koembolo die we niet nader konden definieeren, want daarvoor bleven ze te ver buiten ons bereik. Tot slot hebben we nog vele mislukte

pogingen in het werk gesteld om een plevierachtige vogel te bemachtigen die af en toe opdoemde uit het plantendek van Rawah Dringgoe.

VII. De directe omgeving van de Smeroehoeve.—Wij vermeldden reeds eerder de kruiplijsters en de tortelduiven. Nu moeten wij hier nog aan toevoegen de wiewaal (*Oriolus chinensis maculatus*), terwijl ook de boskippen (*Gallus gallus bankiva*) heel gewoon waren: de haantjes scharrelden nl. steeds tusschen het vee op de weide rond. Speciaal aan dit biotoop gebonden was blijkbaar de buffelpikker (*Aethiopsar grandis javanicus*).

Volledigheidshalve moeten we nu nog enkele woorden wijden aan het voorkomen van de groote zoogdieren in het Tenggergebergte. Allereerst de loetong (*Trachypithecus pyrrhus*), waarbij opviel dat de roode varieteit verre in de meerderheid was. KOHLBRUGGE (Nat. Tijdschr. Ned. Indië 55. 1896, p. 261) merkte dit reeds op en wijdde er uitgebreide beschouwingen aan. In een troep die wij zagen bevonden zich 11 roode tegen 6 zwarte individuen. Merkwaardig in dit verband is wel dat van den panter, naar de heer GISIUS ons meedeelde, ook de zwarte varieteit in de meerderheid is, dus in beide gevallen die varieteit, die elders vrij sporadisch aangetroffen wordt. *Trachypithecus* komt zéér hoog voor en wordt geregeld in de buurt van de Smeroehoeve gezien. Reeds enkele malen werd een dood exemplaar op den top van den Semeroe aangetroffen.

Behalve panthers, kidangs en varkens komt op den Tengger geen groot wild meer voor, hoewel een padvinder die op de Smeroehoeve logeerde ons een vrij onduidelijk spoorafgietsel toonde dat misschien van een hert afkomstig kon zijn.

De heer GISIUS stelt overigens pogingen in het werk om herten uit te poeten. In het artikel van KOHLBRUGGE worden geen herten genoemd. Zou dit er op wijzen dat zij niet tot de oorspronkelijke fauna van den Tengger behooren, of dat zij reeds in 1896 waren uitgeroeid terwijl de tijger nog voorkwam? Zeker is wel dat de fauna in den loop der tijden, wat de groote zoogdieren betreft, sterk verarmd is.

Maar afgezien daarvan is het Tenggergebergte nog een belangwekkend gebied, waarvan wij slechts kunnen hopen dat het zoo lang mogelijk in ongerepten staat bewaard zal blijven.

N. VAN BEMMEL-LIENEMAN.
A. C. V. VAN BEMMEL.

Tot slot laten wij hier nog een lijst volgen van de tot nu toe bekend geworden zoogdieren en vogels van het Tenggergebergte. Wat de zoogdieren betreft is, behalve van onze eigen waarnemingen, gebruik gemaakt van de lijst van KOHLBRUGGE (Nat. Tijdschr. N.I. 55, 1896, p. 262). In de lijst van vogels werden nog enkele namen toegevoegd, ontleend aan het artikel van E. D. VAN OORT in Notes Leyden Museum 36, 1911, p. 44-50.

Zoogdieren:

Trachypithecus p. pyrrhus (HORSF.)
Macaca irus mordax THOM. & WROUGHT.
[*Panthera tigris sondaica* (TEMME.)]
Panthera pardus melas (CUV.)
Prionailurus bengalensis javanensis (DESM.)

Cuon j. javanicus (DESM.)
[*Canis familiaris* var. *tenggerana*. Uitgestorven]
Helictes o. orientalis (HORSF.)
Herpestes javanicus orientalis SODY
Mydaus j. javanensis (DESM.)
Paradoxurus hermaphroditus javanicus (HORSF.)

Viverricula indica rasse (HORSF.)
Prionodon linsang gracilis (HORSF.)
Sus scrofa milleri JENT.
Muntiacus m. muntjak (ZIMM.)
Manis javanica DESM.
Petaurista petaurista nigricaudatus ROB. & KLOSS.
Ratufa bicolor albiceps (DESM.)
Callosciurus notatus subsp.
Callosciurus nigrovittatus subsp.
Acanthion brachyurum javanicum CUV.
Rattus concolor equile ROB. & KLOSS.
Rattus bukit besuki SODY
Rattus rattus subsp.
Tupaja j. javanica HORSF.
Crociodura orientalis JENT.
Pteropus vampyrus (L.)
Kleine microchiroptera.

Vogels:

Gallus gallus bankiva TEMM.
Macropygia r. ruficeps (TEMME.)
Streptopelia chinensis tigrina (TEMME.)
Treron pompadora pulverulenta WALL.
(Gallinula ?)
(Charadrius ?)
Anas superciliosa perna RILEY
Accipiter virgatus subsp.
Falco moluccensis occidentalis MEY. & WIGL.
Haliastur indus intermedius GURNEY
Otus bakkamoena lempiji (HORSF.)
Collocalia spec.
Cuculus poliocephalus lepidus S. MÜLL.
Cyanops a. australis (HORSF.)
Dryobates a. analis (BP.)
Muscicapula melanoleuca hasselti (FINSCH.)

Stoparola i. indigo (HORSF.)
Culicicapa c. ceylonensis (SWAINS.)
Coracina l. larvata (S. MÜLL.)
Pericrocotus m. miniatus (TEMME.)
Pycnonotus aurigaster (VIEILL.)
Pycnonotus b. bimaculatus (HORSF.)
Ixos v. virescens TEMM.
Pteruthius f. flaviscapris (TEMME.)
Pomatorhinus montanus ottolanderi ROB.
Pellorneum c. capistratum (TEMME.)
Turdus javanicus whiteheadi (SEEB.)
Saxicola caprata pyrrhonota (VIEILL.)
Brachypteryx spec.
Seicercus g. grammiceps (STRICKL.)
Bradypterus montis (HARTERT)
Cettia m. montana (HORSF.)
Lanius schach bentet HORSF.
Parus major cinereus VIEILL.
Sitta a. azurea LESS.
Zosterops montana neglecta SEEB.
Apoia javanica elongata (STRES.)
Dicaeum sanguinolentum ablutum ROB. & KLOSS.
Aethopyga eximia (HORSF.)
Anthus novaeseelandiae malayensis (EYTON)
Serinus estherae orientalis CHAS.
Lonchura p. punctulata (L.)
Gracupica melanopectera tricolor (HORSF.)
Aplonis m. minor (BP.)
Aplonis panayensis strigatus (HORSF.)
Aethiopsar grandis javanicus (CAB.)
Oriolus chinensis maculatus VIEILL.
Dicrurus l. leucophaeus VIEILL.
Bhringa r. remifer (TEMME.)
Corvus e. enca (HORSF.)

UIT SOERABAIA'S OMSTREKEN II

Soetji in den regentijd.

In jaargang XIII van dit tijdschrift, blz. 161, heb ik een beschrijving gegeven van de flora van Soetji in den Oostmoesson. Door verschillende oorzaken is het vervolg op dit opstel zeer langen tijd uitgebleven, hoewel 't reeds lang gereed was, voor mijn vertrek van Java. Nu ik het thans tusschen mijn botanische aantekeningen van vroeger terug vind, besloot ik het toch nog ter plaatsing in De Tropische Natuur op te zenden, daar ik meen, dat in al de jaren, verstreken na mijn eerste opstel over Soetji, er nimmer meer iets over de omgeving van Soerabaia verschenen is. Ik geef het hier dus in den vorm, waarin ik het nu ± 10 jaar geleden heb opgesteld.

Reeds eenige maanden heeft de Westmoesson zijn levenwekkende stroomen uitgestort over het versmachte land van Oost-Java's kalkheuvels. Nu wordt het tijd, dat wij nogmaals naar Soetji gaan, om te zien, welke veranderingen er in de flora zijn opgetreden.